

IEDZĪVOTĀJU NAUDAS LĪDZEKĻU IZVIETOŠANAS IESPĒJU NOVĒRTĒJUMS

ASSESSMENT OF THE POSSIBILITIES FOR PLACEMENT OF POPULATION'S MONEY

Anastasija Jeršova

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, anastasija.jershova@inbox.lv, Rēzekne, Latvija
Zinātniskā vadītāja: *Inta Kotāne Mg.oec. lektore*

Abstract. *The income of inhabitants can be not only consumed but also deposited or diverted to investments which can be made by using one or several money placement possibilities. This article deals with four money placement possibilities: deposits offered by banks, transactions with financial instruments, financing platforms and transactions with cryptocurrency. During the research was investigated how to calculate the amount of the provisional income, thus clarifying which placement possibilities are worth to choose for getting the maximum benefit in the future. The provisional amount of the income depends on the influence of the several factors; if an investor foresees them he will get the maximum level of the benefit in the future.*

Keywords: *deposits, investments, profit.*

Ievads

Lai nākotnē varētu veikt lielākus pirkumus vai nodrošinātu “drošības spilvenu”, cilvēki aizvien vairāk aizdomājas par uzkrājumu vai ieguldījumu veikšanu, kas nākotnē var sekmēt papildus ienākuma gūšanu. Tomēr pastāvot ļoti plašai naudas līdzekļu izvietojšanas iespēju izvēlei, ir nepieciešams veikt to novērtējumu ar mērķi noskaidrot, kura no iespējām var sniegt maksimālu labumu nākotnē. Izvēloties noteiktas naudas līdzekļu izvietojšanas iespējas ir nepieciešamas papildus zināšanas, iemaņas, prasmes un interese par to, kā ”nauda spēj pelnīt naudu”.

Raksta autore veica pētījumu, lai noskaidrotu, kuras naudas līdzekļu izvietojšanas iespējas ir ieteicams izvēlēties, lai nākotnē varētu saņemt maksimālu labumu.

Pētījuma aktualitāte: pastāv vairākas iespējas, kur var izvietot naudas līdzekļus. Tomēr pirms savu naudas līdzekļu izvietojšanas ir nepieciešams izvērtēt visas iespējas, lai nākotnē gūtu maksimālu labumu.

Pētījuma objekts: iedzīvotāju naudas līdzekļu izvietojšanas iespējas.

Pētījuma priekšmets: iedzīvotāju naudas līdzekļu izvietojšanas iespēju novērtējums.

Pētījuma mērķis ir noskaidrot iedzīvotāju naudas līdzekļu izvietojšanas iespējas un veikt to novērtējumu.

Pētījuma uzdevumi:

- izpētīt iedzīvotāju naudas līdzekļu izvietojšanas iespējas, to priekšrocības un trūkumus;
- novērtēt naudas līdzekļu izvietojšanas iespējas Latvijā;
- izstrādāt secinājumus un izvirzīt priekšlikumus optimālai naudas līdzekļu izvietojšanai.

Hipotēze: pārdomāta naudas līdzekļu izvietojšana veicina iedzīvotāju ienākumu pieaugumu nākotnē.

Pētījuma laika periods: pētījuma ietvaros tika izmantota statistiskā informācija laika periodā no 2014.gada līdz 2017.gadam, Latvijā darbojošos banku pakalpojumu cenrādis uz 2018.gadu, jaunākās zinātniskās publikācijas par naudas līdzekļu izvietojšanas iespējām un pārējiem informācijas avotiem netika ņemts vērā datējums.

Pētīšanas metodes: loģiski - konstruktīvā metode, zinātniskās indukcijas metodes, grafiskā metode, analīzes metode, sintēzes metode, monogrāfiskā jeb aprakstošā metode, dokumentu analīze.

Naudas līdzekļu izvietojuma iespēju teorētisks raksturojums

Naudas līdzekļu izvietojuma iespēju izvēle ir nepieciešams noskaidrot sekojošus aspektus: kāds ir ieguldījuma mērķis, uz kādu termiņu ir vēlme ieguldīt, jāizvērtē vai vēlaties drošību vai lielāku peļņu (*Swedbank, b.g.*). Līdz ar to ir jāreķinās ar to ka, ja ir vēlme saņemt augstāku atdevi, tas ir iespējams tikai uzņemoties lielāku risku un otrādi, ja vēlaties lielāku drošību, tad nākotnē var sagaidīt mazāku atdevi (*Grišins, 2017., 4.lpp.*).

Pirms naudas līdzekļu izvietojuma iespēju izvēles ir nepieciešams noskaidrot sekojošus aspektus: kāds ir ieguldījuma mērķis, uz kādu termiņu ir vēlme ieguldīt, jāizvērtē vai vēlaties drošību vai lielāku peļņu (*Swedbank, b.g.*). Līdz ar to ir jāreķinās ar to ka, ja ir vēlme saņemt augstāku atdevi, tas ir iespējams tikai uzņemoties lielāku risku un otrādi, ja vēlaties lielāku drošību, tad nākotnē var sagaidīt mazāku atdevi (*Grišins, 2017., 4.lpp.*).

Vienu no senākajām un pazīstamākajām naudas ieguldīšanas iespējām tiek uzskatīti banku noguldījumi. Noguldījumi bankās tiek iedalīti termiņnoguldījumos, pieprasījuma noguldījumos un krājnoguldījumos, kas ir iepriekš minēto noguldījumu veidu apvienojums. Termiņnoguldījums ir bankas pakalpojums, kurš tiek noslēgts uz noteiktu vai nenoteiktu termiņu, procentu likmes pieaugums tiek noteikts tieši proporcionāli atkarībā no noguldījuma termiņa un valūtas. Tomēr ir jāņem vērā, ka netiek piemērota brīva piekļuve termiņnoguldījuma naudas līdzekļiem un var tikt piemēroti līgumsodi, ja tiek izbeigts līgums pirms termiņa beigām. Pieprasījuma noguldījumiem ir brīva naudas līdzekļu pieejamība, tomēr šāda veida noguldījumiem ir zemas procentu likmes vai arī pastāv to neesamība. Turpretī krājnoguldījumus ir iespējams papildināt un tiem piemīt salīdzinoši augsts ienesīgums, bet šādu bankas pakalpojumu var izmantot tikai fiziskas personas (*Saksonova, 91.lpp.*).

Kā populārākais naudas turēšanas un uzkrāšanas veids Latvijas iedzīvotāju vidū ir noguldījumi bankās (75 % no kopējiem finanšu aktīviem Latvijas mājsaimniecībās) (*Hāka, 2016.*).

Darījumi ar vērtspapīriem var būt ļoti interesanta nodarbe, tomēr ir jāatceras, ka ne visi darījumi būs veiksmīgi (*Grišins, 2017., 4.lpp.*). Pētījuma ietvaros tika izpētīti darījumi ar akcijām un krājobligācijām.

Darījumi ar akcijām prasa augstu risku un var sniegt augstu atdevi. Akciju iegādei nav nepieciešams liels kapitāls un peļņai no ieguldījumiem ir potenciāls strauji augt, tomēr no investora puses ir nepieciešama pastāvīga sekošana līdz jaunākajām tirgus tendencēm (*Grišins, 2017., 4.lpp.*). Iedzīvotājiem, kuri vēlas palielināt savus nākotnes ienākumus ar darījumu ar akcijām palīdzību, ir jāreķinās ar to, ka ir nepieciešams vērtspapīru konts kādā no Latvijā reģistrētām bankām un vēlamas priekšzināšanas par vērtspapīru tirgus pamatprincipiem.

Ar naudas līdzekļu starpniecību ir iespējams iegādāties valsts emitētās krājobligācijas (valsts parādzīmes). Šis vērtspapīrs tiek uzskatīts par drošāko ieguldījuma veidu, jo valsts garantē pilno veiktā ieguldījuma apmēra atmaksu. Neskatoties uz augsto drošību, krājobligācijas sniedz zemu atdevi (*Lūse, 2017.*). Salīdzinājumā ar citām naudas līdzekļu izvietojuma iespējām procentu ienākums būs niecīgs. Procentu ienākuma pieaugums ir iespējams, palielinot ieguldījuma summas apmēru un fiksēto ieguldījuma termiņu.

Pēdējo gadu laikā kā viena no aktuālākajām finanšu inovācijām tiek minētas finansēšanas platformas, kuras tiek iedalītas savstarpējo aizdevumu platformās un kolektīvās finansēšanas platformās (*Danovičs, 2018.*). Savstarpējo aizdevumu jeb *peer-to-peer* (P2P) platformas paredz jau izsniegto aizņēmumu cesijas prasību izvietojuma, t.i., iespēja iegādāties prasījuma tiesības. Turpretī kolektīvās finansēšanas platformu jeb *crowdfunding* investori iegulda savus naudas līdzekļus salīdzinoši lielos investīciju projektos (*Danovičs, 2018.*).

P2P platformām piemīt zema drošība, bet augsts ienesīgums, jo pastāv risks, ka aizņēmējs neizpilda savas saistības un tiek zaudēts viss ieguldījuma apmērs. Tomēr gadījumā, kad aizņēmums tiek atmaksāts, investors var sagaidīt peļņu līdz pat 15 % apmērā (*Lūse, 2017.*). Tāpēc salīdzinot abus finansēšanas platformu veidus, kolektīvās finansēšanas platformām piemīt augstāka drošība, jo projekta neīstenošanas gadījumā ieguldījums pilnā apmērā tiek atgriezts investoram.

Protams, pēdējo gadu laikā augsta uzmanība tiek pievērsta darījumiem ar kriptovalūtām. Šīs valūtas tiek izmantotas kā maksājumu līdzeklis, to sāk akceptēt aizvien vairāk dažādu

nozaru uzņēmumu (*Oksanens., Svilāns., Berdigans, 2017., 5.lpp.*). Jebkāda valūta var būt dzīvotspējīga tikai, ja tā ir ieguvusi pilnīgu cilvēku uzticību un to sāk izmantot. Neskatoties uz to vai tas ir dolārs vai *bitcoin*, šī valūta strādās tikai, ja cilvēki tai ticēs (*Vigna, Casey, 2015*). Kriptovalūtām piemīt augsts risks, tomēr veiksmīga darījuma gadījumā ir iespējams saņemt augstu atdevi. Veicot darījumus ar kriptovalūtām nav nepieciešami tādi starpnieki kā bankas un šādas valūtas īpašumtiesības ir anonīmas (*Grišins, 2017., 4.lpp.*). J.Gavars uzsver, ka ir nepieciešams pieturēties pie pazīstamākajām kriptovalūtām, kuras pašreiz ir *Bitcoin* un *Ethereum* un jāizmanto pārbaudīti brokeri, piemēram, *Coinbase* (*Gavars, Arbidāne, Puzo, 2018.*).

Katra naudas līdzekļu izvietojšanas iespēja nākotnē sniedz noteiktu ienākuma apjomu, kuru ietekmē dažādi faktori, kas var to gan samazināt, gan palielināt. Provizorisko ienākuma apjomu var aprēķināt, ņemot vērā iepriekšējo gadu tendences.

Latvijas iedzīvotāju potenciālā ienākuma provizoriskais aprēķins no naudas līdzekļu izvietojšanas

Iepriekš minēto naudas līdzekļu izvietojšanas iespēju ienesīguma novērtēšanai tika sastādīta 1.tabula.

1. tabula

Provizoriskais potenciālā ienākuma aprēķins, izvēloties piedāvātās naudas līdzekļu izvietojšanas iespējas 01.01.2017. - 31.12.2017. (autores sastādīta)

Naudas līdzekļu izvietojšanas metode	Procentu likme, %	Procentu ieņēmumi, EUR	Gala/ papildus ieņēmumi, EUR	Sākotnējās/papildus izmaksas, EUR	Tīrā peļņa, EUR
Terminnoguldījums	1,11	5,55	505,55	IIN no kapitāla pieauguma (15 %) - 0,83	4,72
Krājnoguldījums	0,20	1,00	501,00	IIN no kapitāla pieauguma (15 %) - 0,15	0,85
Darījumi ar akcijām	-	-	Gala ieņēmumi (56 akcijas) (31.12.2017.)- 560,00 Izmaksātās dividendes - 44,35 (05.07.2017.) un 46,87 EUR (05.12.2017.)	Sākotnējās izmaksas (56 akcijas) (01.01.2017.) - 491,68 Bankas pakalpojumi - 5,70 IIN no kapitāla pieauguma (15 %) - 10,25 Ieturētais IIN no izmaksātajām dividendēm (10 %) - 10,14	133,45
Krājobligācijas	0,0100	0,05	500,05	500,00	0,05
Finansēšanas platforma	15	75,00	575,00	500,00	75,00
Darījumi ar kriptovalūtu	-	-	67 kriptovalūtu pārdošana (31.12.2017.) par 502,13 (1 vienība), kopā 33 642,71	67 kriptovalūtu iepirkšana (01.01.2017.) par 7,41 (1 vienība), kopā 496,47	33 146,24

Sastādot 1.tabulu tika pieņemts, ka Latvijas iedzīvotājam, potenciālajam investoram, pieejami 500 EUR, kurus viņš ir izlēmis ieguldīt termiņā uz 1 gadu, kādā no naudas līdzekļu izvietojšanas iespējām.

1.tabulā tika apskatītās naudas līdzekļu izvietojšanas iespējas, kuras apvieno gan augstu atdevi un augstu risku, gan zemu atdevi un zemu risku. Šo naudas līdzekļu izvietojšanas iespēju izvēle tiek skaidrota ar to, ka pēc darba autores domām, tiek apskatītas gan visiem zināmās naudas līdzekļu izvietojšanas iespējas (piemēram, noguldījumi un darījumi ar vērtspapīriem),

gan inovācijas finanšu tirgū (piemēram, darījumi ar kriptovalūtu), turklāt tās ir pieejamas katram Latvijas iedzīvotājam.

Pētījuma praktiskās daļas aprēķinos tika ņemtas vērā procentu likmes un akciju un kriptovalūtas vērtības izmaiņas 2017.gada laikā. Aprēķinot ienesīgumu no banku pakalpojumiem, tika izvēlētas bankas, kuras darbojas Latvijā un 2017.gadā (pieņemot, ka salīdzinājumā ar 2018.gadu procentu likmes nav mainījušās) piedāvāja augstākās procentu likmes termiņnoguldījumiem (AS “BlueOrange Bank”) un krājnoguldījumiem (AS “Meridian Trade Bank”). Aprēķinot ienesīgumu no darījumiem ar akcijām, tika izvēlēta AS “Latvijas Gāze”(biržas uzņēmums ar augstāko kapitalizāciju). Finansēšanas platformu ienesīgums tika aprēķināts, ņemot vērā kolektīvās finansēšanas platformas “Bulkestate.com” (darbojas Latvijā un ir pieejama Latvijas iedzīvotājiem) piedāvājumus. Kā arī tika noslēgti darījumi par kriptovalūtas *Ethereum* (viena no drošākajām un izplatītākajām kriptovalūtām) pirkšanu un pārdošanu, izmantojot brokera *Coinbase* (viens no drošākajiem brokeriem darījumos ar kriptovalūtu) pakalpojumus.

No 1.tabulā sniegtās informācijas var secināt, ka zemākais ienesīgums ir valsts vērtspapīriem, pieaugušā secībā nākamā peļņa ir termiņnoguldījumiem, tad ir banku krājnoguldījumi, nākamā ir dalībai kolektīvās finansēšanas platformās, tad ir darījumi ar akcijām un visienesīgākie ir darījumi ar kriptovalūtām.

Veicot ieguldījumu kāda no naudas līdzekļu izvietojuma iespējām, ir jāizpēta vai tiks piemēroti papildus izdevumi un vai ir iespējams saņemt papildus ienākumus. LR likums “Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” nosaka, ka Latvijas iedzīvotājiem ir jāmaksā iedzīvotāju ienākuma nodoklis (turpmāk – IIN) no kapitāla pieauguma. (2017.gadā - 15 % un 2018.gadā - 20 %) (*Valsts ieņēmumu dienests, 2018.*). Tādējādi no termiņnoguldījumu un krājnoguldījumu procentu ieņēmumiem bankas automātiski atskaita aprēķināto IIN. Savukārt darījumiem ar akcijām tiek ieturēts IIN gan no starpības starp akciju pārdošanas ieņēmumiem un akciju iegādes izdevumiem, gan no izmaksātajām dividendēm.

Neskatoties uz to, ka darījumiem ar akcijām un darījumiem ar kriptovalūtām ir augstākais ienesīgums citu naudas līdzekļu izvietojuma iespēju vidū, raksta autore uzskata, ka naudas līdzekļus ir ieteicams ieguldīt kolektīvās finansēšanas platformās, jo salīdzinājumā ar iepriekš minētajām naudas līdzekļu izvietojuma iespējām, kolektīvās finansēšanas platformām piemīt zemāks risks zaudēt visus ieguldījumus un salīdzinājumā ar noguldījumiem vai krājobligācijām, var tikt saņemta salīdzinoši augstāka peļņa.

Secinājumi un priekšlikumi

1. Veicot banku noguldījumu piedāvājumu novērtējumu ir nepieciešams izpētīt noguldījumu minimālo apmēru, termiņu, procentu likmes, noguldījumu papildināšanas iespējas un iespējamās komisijas un soda naudas.
2. Izvēloties darījumus ar akcijām ir jāizvēlas tas uzņēmums, par kura darbību ir interese un zināšanas, tādējādi ir iespēja paredzēt akciju vērtības izmaiņas nākotnē.
3. Izvērtējot P2P platformu piedāvājumus, ir jānoskaidro aizņēmēja iespējas atmaksāt aizdevumu un jārada abpusēja sadarbība un uzticība.
4. Darījumi ar kriptovalūtu ir ienesīgākie, tomēr tos ietekmē vairāki faktori, kuri tos padara par visriskantāko naudas līdzekļu izvietojuma iespēju. Tomēr, ja ir vēlme riskēt, tad jāizvēlas populārākas un uzticamākas kriptovalūtas un brokerus.
5. Darījumu ar kriptovalūtu augstais risks ir skaidrojams ar neprognozējamām šīs valūtas vērtības izmaiņām.
6. Drošākais no finanšu instrumentiem ir valsts parādzīmes, jo valsts garantē ieguldījuma atmaksu, tomēr darījumi ar akcijām var būt vairāk aizraujoši, jo ir nepieciešama pastāvīga sekošana līdz akciju emitentu darbībai un ātra reakcija uz izmaiņām akciju vērtībā.
7. Naudas līdzekļu izvietojuma iespēja, kura ir droša un tajā pašā laikā ar augstu ienesīgumu, ir kolektīvās finansēšanas platformas, jo investīcijas tiek atgrieztas investoram, ja projekts netiek realizēts un tiek piedāvāti peļņas procenti līdz pat 15 %.

8. Pārdomāta naudas līdzekļu izvietošana var veicināt ienākumu pieaugumu nākotnē.
9. Uzņēmējiem ir jāinformē iedzīvotājus par iespējām iegādāties viņu emitētās akcijas, tādējādi veicinot uzņēmumu un valsts tautsaimniecības izaugsmi.
10. Pieaugot ienākumu līmenim, Latvijas iedzīvotājiem ir jāveido uzkrājumi vai jāveic investīcijas, lai nākotnē gūtu papildus ienākumus procentu maksājumu veidā. Uzkrājumu veidošana nodrošina iespēju nākotnē veikt lielākus pirkumus, neuzsākot kredītsaistības.

Izmantotā literatūra un avoti

1. Danovičs, V. (2018., 22.febr.). *Kopfinansējuma pakalpojumu vieta finanšu tirgū*. <http://www.db.lv/zinas/kopfinansējuma-pakalpojumu-vieta-finansu-tirgu-472246>, sk.14.04.2018.
2. Gavars, J., Arbidāne, I., Puzo, K. (2018., 12.janv.) *Globalais kriptovalūtu bums: kā aprēķināsim nodokļus Latvijā?* <https://www.pwc.com/lv/lv/news/Globalais-kriptovalutu-bums-ka-aprekinasim-nodoklus-Latvija.html>, sk. 06.04.2018.
3. Grišins, J. (2017., okt.). *Investīciju rokasgrāmata jeb kā krāt un pelnīt. Rokasgrāmata*. Rīga: Capitalia. 4. lpp.
4. Hāka, Ž. (2016., 5.maijs). *Pētījums: Latvijā aizspriedumi par investīcijām vērstpapīros - iedzīvotāji domā, ka tas ir kazino, kur vada spekulanti*. <https://ej.uz/kegj>, sk.06.04.2018.
5. Latvijas alternatīvo finanšu pakalpojumu asociācija (2017., 2.maijs). *LAFPA savstarpējo aizdevumu platformu darbības rezultātu pārskats*. <https://ej.uz/tsgm>, sk.13.04.2018.
6. Lūse, L. (2017., 4.janv.). Kur ieguldīt 1000 eiro? *Ieva*, 1, 39.lpp.
7. Oksanens, J, Svilāns, I, Berdigans, Dž. (2017., 26.sept.). Blockchain tehnoloģiju un kriptovalūta nākotnē mainīs visas nozares. *Dienas bizness*, 168, 5.lpp.
8. Saksonova, S. (2006). *Banku darbība*. Rīga: Latvijas Komercbanku asociācija. 91. lpp.
9. Swedbank. [b.g.] *Kur ieguldīt- bankas kontā vai uzņēmuma akcijās?* <https://www.manasfinanses.lv/uzkrajumi/naudas-ieguldijums-150>, sk.14.04.2018.
10. Valsts ieņēmumu dienests. (2018., 5.febr.). *Ienākuma nodoklis no kapitāla pieauguma*. <https://www.vid.gov.lv/lv/ienakuma-nodoklis-no-kapitala-pieauguma>, sk.13.03.2018
11. Vigna, P., Casey, M. J. (2015.). How bitcoin and digital money are challenging the global economic order. *The age of Crypto Currency. New York*. Retrieved April 17, 2018 from <https://ej.uz/s9bm>

Summary

The author outlined the results of the research on money placement possibilities of inhabitants in this article. The aim of the research was to investigate money placement possibilities and to evaluate them. To reach the aim the author investigated money placement possibilities, their advantages, and disadvantages, evaluated money placement possibilities in Latvia and drew conclusions and put forward proposals how to make optimal money placement.

It is relatively difficult to evaluate where is worth to place money for getting the maximum benefit in the future. Therefore, first of all, it is necessary to clarify how much profit you want to get and how high is the risk you are ready to take. Multiple literature sources mention that making the investment which asks for a high-risk-taking will give highest profit or loss in the future. Therefore the mainly potential profit from money placement depends on human's personal character and subjective opinion.

During the research, it was approved that there is a significant difference between amounts of the income from the different money placement possibilities. It was approved that with taking on a higher risk it is possible to expect a higher return in the future. Government bonds are the safest money placement possibility because the state guarantees its repayment but it will give negligible profit in the future. Whereas transactions with cryptocurrency can give a profit of several thousand but waiting too long or making the wrong choice will contribute a loss of all investments. Respectively the profit of the future depends on the choice of the investor.

During the evaluation of the money placement possibilities, it is necessary to find out if there are any adjacent expenses and if there is any additional income, for instance, the dividend payout of the company. Additional income can make deposits or investment more attractive thereby the income of inhabitants and state national economy will grow.

The hypothesis of the research was confirmed. Namely, the thoughtful placement of the funds will promote the growth of the income of inhabitants in the future. The author of the article concluded that there are money placement possibilities which can promote the profit of only a few euro cents and even several thousand euros' during the year.

The author also concluded that investments in crowdfunding financial platforms are the safest and in at same time the most lucrative. This type of investments supports the Latvian companies and promotes the growth of the state national economy.